

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Περὶ τοῦ νόμου τῆς ιστορίας τῆς
ἀνθρωπότητος.

Οἱ δύω μεγάλοι κρουνοὶ, διὰ τῶν ὅποιων ὁ Δυτικὸς πολιτισμὸς χύνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δίαυτῆς εἰς δὴ τὴν Ἀνατολήν, εἴναι ὁ τύπος καὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ταραχῶν τὸ θέαμα τοῦτο διαφεύγει τὴν γενικὴν προσοχὴν ἡ Εὐρώπη πότε μὲν τὰς συνθήκας πότε δὲ μὲ τοὺς στόλους ἐλπίζει νὰ λύσῃ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα· καὶ ἐν τοσούτῳ μία ἡμέρᾳ παραδόσεως ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐν βιβλίον τυπονόμενον ἐπισπεύδουν εὔκολωτερον σχεδὸν τὴν λύσιν ταύτην παρὰ ἡ συνθήκη τῆς 15 Ἰουλίου καὶ ἡ πυρπόλησις τῆς Βηρυττοῦ καὶ τῆς Πτολεμαΐδος.

Ἐνῷ ὅμως ἔγχεεται ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἰς τὰς φλέβας τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ νεολαία ὀργᾶ ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἀνθρωπίων γνώσεων, εἴναι λυπηρὸν τὸ νὰ παρατηρῇ τις μεγάλην τινα ἔλλειψιν. Η ἴστορία καὶ αἱ ἐπιβοηθητικαὶ αὐτῆς ἐπιστῆμαι ἀμελοῦνται ὄλοτελῶς· ὁ τύπος δὲν παρέχει εἰς τὴν Ἑλλάδα [έκτὸς μιᾶς ἔξαιρέσεως] κανὲν ἴστορικὸν βιβλίον ἄξιον ὁπωσοῦν μνείας· τὸ δὲ τοῦ Πανεπιστημίου πρόγραμμα δὲν ἀναγγέλλει καμμίαν ἴστορικὴν παράδοσιν. Φαίνεται ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὡσὰν ἀστόχαστον παιδίον, εὐχαριστεῖται συλλέγοντα τοὺς ὥραιοτέρους καρποὺς ἀπὸ τὸ δένδρον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, χωρὶς νὰ τὴν μέλλῃ ποτῶς νὰ ἐρευνήσῃ μὲ πόσους ἵερῶντας καὶ χειμάρρους αἰμάτων ἐποτίσθησαν τοῦ δένδρου τούτου αἱ ρίζαι.

Ἄλλα καὶ ἀν ἡ ἴστορία ἥθελεν εὐρῆ εἴσοδον ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, διὰ τούτου μόνου δὲν ἥθελεν ἀναπληρωθῆ τὸ κειὸν τὸ ὅποιον ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν.

Τί εἴναι ἡ ἴστορία ἄνευ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας;

Σωρὸς γεγονότων σωρευθεὶς ἀπὸ τῆς τύχης τὴν τυφλὴν χεῖρα, ὅπου ἡ μέν ἀρετὴ δὲν εὑρίσκει παρὸ δλίγα τινα, ἡ δὲ διαφθορὰ πάμπολλα παραδείγματα ἔθνη διαδέχονται τὰ ἔθνη, καθὼς τὰ κύματα διαδέχονται τὰ κύματα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, μὴν ἀφίοντα ἄλλο ἵχνος παρὸ ἐρείπια ἐφ' ὧν ὁ ἀρχαιολόγος δύναται μὲ κόπον νὰ ἀναγνώσῃ τὰ ὄνοματά των.

"Οταν ὅμως ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ρίπτει τὰς ἀκτίνας της ἐπὶ τοῦ σωροῦ τούτου, ἡ τύχη ὑποχωρεῖ τὸ κράτος τῆς εἰς τὴν πρόνοιαν ἡ ἀνθρωπότης ἀναφαίνεται διὰ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς προόδου ἑκάστη γενεὰ αἰσθάνεται τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῇ ἀποστολὴν. 'Ο δὲ τῆς ἱστορίας φιλόσοφος καταβαίνων εἰς τοὺς τάφους τῶν αἰώνων, οἵτινες δὲν μᾶς ἀφισαν κληρονομίαν μήτε μίαν ἀνάμνησιν, μήτε ἐν δνομα, δύναται νὰ προφητεύσῃ τὸ παρελθόν (1) καὶ ταχύτερος αὐτοῦ τοῦ χρόνου, νὰ γείνη σύγχρονος ἐκείνων οἵτινες θέλουν ὀνομάτει ὥμας ἀρχαίους καὶ νὰ ἐνθυμηθῇ τὸ μέλλον. Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας θεοποιεῖ τὸν ἀνθρωπὸν καθότι ὁ προφήτης εἰπενάν να γγεί λατεῖ ἡ μῆντὰ ἐπερχόμενα ἐπεισ Χάτουν καὶ γνωσόμεθα ὅτι θεοί εἰστε'" ['Ησαΐας, MA.' 23.]

Συγγράφοντες δοκίμιοντες εριλοσοφίας τῆς ἱστορίας δὲν ἐλπίζομεν ν' αναπληρώσωμεν τὴν στέρησιν ταύτην ἀλλὰ νὰ ἐμπνεύσωμεν ρόπην πρὸς τὴν μελέτην ταύτην τῆς Ἑλληνικὴν νεολαίαν. Διστάζοντες εἰσέτι ἀν πρέπη νὰ τὸ ἐκδώσωμεν, περιοριζόμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ διαγράψωμεν τὰς πρώτις τοῦ συστήματός μας γραμμάς· ἡ σύντομος αὕτη ἔκθεσις θέλει φανῆ εἰς πολλοὺς ἀτελῆς καὶ σκοτεινὴ, ἀλλὰ παρακαλοῦμεν αὐτοὺς ν' ἀναβάλωσι τὴν ὄριστικὴν

(1) " M. Ballanche a voulu faire pénétrer le génie historique dans la région qui a précédé l' histoire. Son Orphée résume les quinze siècles de l'humanité, antérieurs aux temps historiques. "

περὶ τοῦ συγγράμματος κρίσιν τῶν ἔως τῆς ἐκδόσεως τοῦ πονήματός μας.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ἡτον ἄγνωστος εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ Ἑλληνες ἱστορικοὶ δὲν ἀπαντοῦν εἰς τὴν ἱστορίαν παρὰ τύχην ἢ εἰμαρμένην. ὅθεν κατ’ αὐτοὺς, τῆς ἱστορίας ἡ μελέτη δὲν χρησιμεύει παρὸ εἰς ἡθικήν τινα μόρφωσιν ἢ εἰς γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις [1]. Ἡ Ῥώμη δὲν ἐγνώρισε μὲν τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ τὴν ἐγέννησε, καταστήσασα ἐπαισθητὴν τῆς ἱστορίας τὴν ἐνότητα διὰ τῆς κατακτήσεως ὅλου τοῦ παλαιοῦ κόσμου ὅθεν τὰς τύχας τῆς Ῥώμης μελετῶν ὁ Πολύβιος, πρῶτος καὶ μόνος μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἡσθάνθη τὰς ἐλλείψεις τῆς ἱστορίας ὅποια συνεγράφετο μέχρις αὐτοῦ, καὶ συνέλαβεν ἀμυδρόν τι προαισθῆμα ἱστορικῆς ἐπιστήμης [2]. Ἡ Ῥώμη εἰσελθοῦσα εἰς τὸ δάσος τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν τὸ ὑλοτόμησε, διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὴν μεγαλοπρεπῆ κιβωτὸν, ἐντὸς τῆς ὅποιας ἔμελλε νὰ γεννηθῇ καὶ ν' ἀναπτυχθῇ ὁ Χριστιανισμός.

Ο Χριστιανισμὸς περιεῖχε ἐν ἑαυτῷ τὰ σπέρματα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας. Διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἔμαθεν ἡ ἱστορία ὅτι εἶχεν ἔνα σκοπὸν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἔκυβερνάτο ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ἢ τὴν τύχην ἀλλ' ἀπὸ τὴν πρόνοιαν. Τοὺς φιλοσόφους τῆς ἱστορίας ὠνομάσαμεν ἀνωτέρω προφήτας· ἃς μᾶς συγχωρηθῇ νὰ εἴπωμεν ἡδη ὅτι

(1) "Ἀληθινωτάτην μὲν εἶναι παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὴν ἐκ τῆς ἱστορίας μάθησιν, ἐναργεστάτην δὲ καὶ μόνην διδάσκαλον τοῦ δύνασθαι τὰς τῆς τύχης μεταβολὰς γενναίως ὑποφέρειν." Πολύβ. 1. Les anciens avaient concu l' histoire autrement que nous, ils la regardaient comme un simple enseignement, et sous ce rapport, Aristote la place dans un rang inférieur à la poésie, ils attachaient peu d' importance à la vérité matérielle pourvu qu' il y eut un fait vrai ou faux à raconter, que ce fait offrit un grand spectacle ou une leçon de morale cela leur suffisait." Château briand 1. c.

(2) Ὁρα Πολύβιον βιβλ. 1, Κεφ. 4.

οἱ προφῆται ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι τῆς ἱστορίας φιλόσοφοι.

‘Ο Δούθηρος διαδρήγνυών τοῦ χριστιανισμοῦ τὴν ἐνότητα, καὶ ἀντικαθιστῶν τὴν ἀτομικὴν συνείδησιν ἀντὶ τῆς καθολικῆς, ἔπιξε, διὰ τῆς τάσεως τοῦ συστήματος του, τὰ σπέρματα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, ὅσα ὁ χριστιανισμὸς περιεῖχεν.

Δὲν πρέπει ἐπομένως ν' ἀπορήσωμεν ἀν ἐκ τοῦ Καθολικισμοῦ, τοῦ διατηρήσαντος τὰ σπέρματα ταῦτα, ἐβλάστησε τὸ πρῶτον περὶ φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας πόνημα. ‘Ο Βωσσούετος, ὁ μέγας τοῦ Καθολικισμοῦ ἀδλητὴς, πρῶτος ἐπάσχισε νὰ ζωογονήσῃ τὰ σπέρματα ταῦτα· καὶ ὁ περὶ γενικῆς ἱστορίας λόγος του, ἡ μεγαλοπρεπής αὐτη τοῦ χριστιανισμοῦ ἐποποιία, εἶναι τὸ πρῶτον δοκίμιον περὶ ἀνευρέσεως νόμου τινος καὶ ἀρμονίας ἐντὸς τῆς ἱστορίας τῶν ἐθνῶν.

Εἰς τὸ βιβλίον ὅμως τοῦ Βωσσούετου, ἡ ἐπιστήμη εἶναι εἰσέτι βεβυθισμένη εἰς τὴν θρησκείαν, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀνεξάρτητον ὑπαρξίαν.

Εἰς μίαν τῆς Ἰταλίας γωνίαν, ἄνθρωπός τις θηλάσσας τοῦ καθολικισμοῦ τὰς ἀρχὰς, πολέμιος εἰς τὴν φιλοσοφικὴν κίνησιν ἥτις διαδεχθεῖσα τοῦ Δουθήρου τὴν αἵρεσιν μετέφερεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὅ, τι ὁ Δούθηρος ἐπεχείρησε νὰ εἰσάγῃ εἰς τὴν θρησκείαν, ἀφωσιώθη κατὰ τύχην μὲ διακαῆ ἔρωτα εἰς τὴν μελέτην τῆς ‘Ρωμαϊκῆς ἱστορίας. ‘Ο Καθολικισμὸς συνηπαντήθη μὲ τὴν ‘Ράμπην ἐντὸς τοῦ μεγάλου νοὸς τοῦ Βίκου, καὶ ἀπὸ τὴν σύζευξιν ταύτην ἐγεννήθη ἡ νέα ἐπιστήμη [Scienza nuova], ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας.

‘Ηθελήσαμεν νὰ προτάξωμεν τὴν διήγησιν τῆς γενέσεως τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, νὰ κάμωμεν οὕτως εἰπεῖν τὴν ὡροσκοπίαν τοῦ νεογνοῦ τούτου τέκνου διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἔξωτερικῶν περιστάσεων ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν τῶν ὅποιων ἔδετὸ φῶς τῆς ἡμέρας, διὰ ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ὑπὸ τὰ ἀστρα ταῦτα γεννηθεῖσα, δὲν δύναται παρὰ μὲ αὐτὰ να προσδεύσῃ, καὶ οὕτων προδιαθέσωμεν τοὺς ἀνα-

γνώστας μας εἰς σύστημα φιλοσοφίας ὅλως χριστιανικὸν καὶ καθολικόν.

“Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν.”

‘Ιδοὺ ἡ ἀρχὴ ἀφ’ ἣς ὡρμήθημεν διὰ νῦν ἀνακαλύψωμεν τὸν νόμον, τὸν τύπον τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος. ‘Ο ἀνθρωπός εἶναι εἰκὼν τοῦ θεοῦ, ἐπομένως καὶ ἡ ἀνθρωπότης. Τοῦ ἀνθρώπου ἡ τελειότης συνισταται εἰς τὸ μὲν φέρη ἐν ἑαυτῷ τὸν τύπον τῆς θείας Τριάδος, καὶ ἡ ἀνθρωπότης θέλει φθάσει εἰς τὴν τελειότητά της ὅταν φέρη ἐν ἑαυτῇ τῆς Τριάδος τὸν τύπον. Διὰ τῆς ιστορίας λοιπὸν ἀναφαίνεται ἡ βαθμηδὸν γινομένη ἀποθέωσις τῆς ἀνθρωπότητος.

‘Αλλὰ ποῦντα τῆς ἀνθρωπότητος τὰ στοιχεῖα, τὰ ἀνταποκρινόμενα εἰς τὴν θείας Τριάδος τὰ πρόσωπα; Ιδοὺ αὐτά.

‘Ο Θεὸς ὁ πατὴρ — ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ λαοῦ, ἡ αὐθεντία (autorité).

‘Ο Χριστὸς — ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἀτόμου, τοῦ ἐγώ, ὁ λόγος.

Τὸ “Ἄγιον πνεῦμα τὸ ἔκ τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον” { ‘Η ἀρμονία, ἡ ταυτότης τοῦ καὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ λόγου καὶ τῆς αὐθεντίας, τῆς ἐπισήμης καὶ τῆς συνειδήσεως.

Καθὼς ὁ μὴ παραδεχόμενος ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς ἀγίας Τριάδος εἶναι αἵρετικὸς, οὕτω ἡ κοινωνία ἡ μὴ φέρουσα ἐπὶ τοῦ μετώπου της τὸν θεῖον τούτον τύπον, εἶναι ἀτελής. Ἀτελής εἶναι ἡ κοινωνία ἐκείνη ἐν ᾧ ἡ αὐθεντία δύναται ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ὅμαδων [masses] νὰ πνιξῃ τὴν ἐλευθέραν τοῦ ἐγώ ἀνάπτυξιν, καὶ ὡς ὁ Κρόνος νὰ κατατρώγῃ τὰ τέκνα της ἀλλ’ ἐπίτης ἀτελής εἶναι ἡ κοινωνία ἐν ᾧ τὸ ἐγώ διαρρήγνυον πάντα δεσμὸν καταπατεῖ τυραννικῶς πᾶσαν αὐθεντίαν καὶ πᾶσαν πίστιν τοῦ λαοῦ.

Εἰς τὸν ἀρχαῖον κοσμον βλέπομεν ἔξι ἀρχῆς παντοδύναμον τὸ πρῶτον στοιχεῖον, τὴν αὐθεντίαν ἡ τὸν λαύν. ‘Ο Ἀσιατικὸς πολιτισμὸς κρατεῖ ὑπόχειριον τὸ

(ΤΟΜ. Β. ΦΥΛ. Δ)

ἐγὼ καὶ ἐμποδίζει πᾶσαν αὐτοῦ ἀγάπτυξιν, ἔωσον πατήσας τῆς Ἑλλάδος τὸ ἕδαφος, ἀναγκάζεται νὰ λύσῃ τὰς ἀλύσσουσι του. Ή Ἑλληνικὴ μυθολογία εἶναι, κατὰ μέγα μέρος, συμβολικὴ ἱστορία τοῦ μεγάλου τούτου γεγονότος. Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ δυὰς, ἡ πάλη τοῦ Δωρικοῦ καὶ τοῦ Ἰωνικοῦ στοιχείου, εἶναι ἡ πάλη τοῦ ἐγὼ κατὰ τῶν ὁμάδων. Εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον τὸ Ἰωνικὸν στοιχεῖον ἐνικήθη συγχρόνως δὲ ἡ αὐθεντία ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ ἐγὼ διὰ τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Τὸ δαιμόνιον, τὸ ὅποιον οὗτος συμβουλεύεται εἰς ὅλας τοῦ βίου τὰς πράξεις εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐγὼ, τὸ ὅποιον λαμβάνον τὸν τόπον τῆς αὐθεντίας τοῦ λαοῦ ζητεῖ νὰ γίνῃ ὁ νέος τῆς ἀνθρωπότητος ὁδηγὸς. Ή ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τοῦ νέου τούτου στοιχείου εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις διαγράφει τὴν πολιτείαν οἷαν ἥθελε τὴν ὄργανίσει τὸ ἐγὼ, ἀν ἥτον ἀπόλυτος τῆς οἰκουμένης κυριάρχης ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης προκύπτει ὅτι τὰ δύο ἐναντία ἄκρα συνάπτονται, καὶ ὅτι ἡ καθυπερτέρησις τοῦ ἐγὼ ἐπανέφερε τὴν αὐτὴν τυραννίαν ἀπὸ τὴν ὅποιαν πρὸ ὀλίγου μᾶς ἀπῆλλαξε. Διὰ τῆς ἀλληλοδιαδόχου αὐτῆς ἥττας καὶ θριάμβου τῶν ἀντιπάλων στοιχείων ἡ ἀνθρωπότης ἐγκαταλειμμένη εἰς τὸν ἑαυτόν της ἥθελεν εἶναι αἰώνιας καταδικασμένη νὰ κυλύεται εἰς τὸν αὐτόν ἀδιέξοδον κύκλου· ἡ τυραννία τῶν ὀμάδων ἥθελε προξενήσει πάντοτε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ ἐγὼ, καὶ τούτου διὰ τῆς παρεκτροπῆς του αντοκτονούμενου, ἥθελεν ἐπανέλθει ἡ αὐτὴ τυραννία. Παρομοίου θεάματος εἴμεθα τὴν σήμερον μάρτυρες· ὁ Λουθηρανισμὸς ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς στάσις τῆς ἀτομικότητος κατὰ τῶν ὀμάδων καὶ ἵδον ὁ Στράους ἀντιρροσωπεύων τὴν ἐσχάτην τοῦ Λουθηρανισμοῦ συνέπειαν μηδενίζει τὴν ἀνθρώπινον ἀτομικότητα.

Διὰ νὰ δυνηθῇ ἡ ἀνθρωπότης νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν ἀδιέξοδον τοῦτον κύκλου, ἔχοης θείας τινος παραδόσεως· ὁ Χριστὸς ἥλθε καὶ ἔδοσεν αὐτὴν.

‘Ο Χριστὸς ἀφ’ ἐρὸς μὲν ἀιύψωσε τὸ ἐγὼ ὅπου ἡ ἀν-

Θρώπινος φαντασία δὲν ἥθελε ποτὲ τολμήσει νὰ τὸ ἀνυψώσῃ· ὁ Χριστὸς ἐγένετο αὐτὸς ἐγώ· ἀφ' ἑτέρου ὅμως, τὸ θεῖον τοῦτο ἐγὼ ταπεινοῦται ἔκουσίως μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ σταυροῦ καὶ οὕτω γίνεται ἐν μὲ τὸν Πατέρα. Τὴν λύσιν τῆς μεταξὺ τῶν δύω στοιχείων πάλης, τὴν ὄποιαν ἡ ἀρχαιότης δὲν ἥδυνήθη νὰ εὔρη παρὰ διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐνὸς ἡ τοῦ ἄλλου, ὁ χριστιανισμὸς τὴν ἔδοσε διὰ τῆς ἐνώσεως, καὶ τοῦ συνταυτισμοῦ ἀμφοτέρων αὐτῶν.

Ἄλλὰ χαραχθείσης οὕτω τῆς ὄδοῦ τὴν ὄποιαν τὰ δύω ἀντίθετα τῆς ἀνθρωπότητος στοιχεῖα ὥφειλον νὰ διατρέξουν, δὲν παρήτη γανδιὰ τοῦτο τὴν ἐλπίδι να ὑποδουλώσουν τὸ ἐν τῷ ἄλλῳ, καὶ ἐντὸς τοῦ χριστιανισμοῦ ἥρχισαν ἐκ νέου τὴν πάλην μὲ τὴν δποιαν εἰχον διαιρέσει τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Αἱ αἱρέσεις αἵτινες κατεσπάραξαν τῆς ἐκκλησίας τὰ σπλάγχνα δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐνὸς ἡ τοῦ ἄλλου τῶν δύω στοιχείων, τὰ δότεα ἀμφίτερα ὁ χριστιανισμὸς νίσθέτητε, δὲν εἶναι παρὰ ὁ ἀγὼν τοῦ νὰ ἐξέλθωσι τοῦ κύκλου ἐντὸς τοῦ ὄποιουν ὁ χριστιανισμὸς τὰ περιώρισεν.

Καὶ εἰς μὲν τὰς πρώτας αἱρέσεις, ἐνόσῳ ἡ ναῦ; τῆς ἐκκλησίας δὲν ἀπέπλευσεν εἰσέτι ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς τὰ παράλια, βλέπομεν ἐπιπολαζούσας τὰς αἱρέσεις ὃσιν ἥθελον ν' ἀνακαλέσουν τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὸν Μωσαϊσμὸν, νὰ ὑποτάξουσι τὸν Τίὸν εἰς τὸν Πατέρα καὶ νὶ ὑποδουλώσωσι τὸ ἐγὼ εἰς τὴν ἀνθεντίαν. "Οταν ὅμως ὁ Χριστιανισμὸς ἔξηπλώθη καὶ εἰς τὴν Δύσιν, δταν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ 'Ρωμαϊκοῦ κράτους ὁ σταυρὸς ἥνωστεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν πίσιν τοὺς κατακτητὰς καὶ τοὺς κατακτηθέντας, καὶ αἱ Γερμανικαὶ φυλαὶ θέτουσαι ὡς πρώτην βάσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν τὴν ἀτομικὴν ἀνεξαρτησίαν, ἐνηγκαλήσθησαν τὸν Χριστιανισμὸν, αἱ αἱρέσεις ἐνετύπωσαν εἰς τὴν πίστιν τὸν χαρακτῆρα τῶν πιστεύοντων καὶ ἀιύψωσαν τὸν Χριστὸν ἐπὶ τεῦ Πατρὸς, καὶ τὸ ἐγὼ ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ἡ διαφορὰ αὕτη μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἀντανακλάται καὶ εἰς αὐτὸ τὸ περὶ τῆς ἀγίας τριάδος δύγμα, τὸ διαχωρίζον τὴν

Ἐλληνικὴν ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν. Ἐνῷ κατὰ τὸ σύμβολον τῆς πίστεώς μας τὸ ἄγιον πνεύμα ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς, κατὰ τοὺς Λατίνους ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ.

Οἱ Δούθηροι ὑπακούων εἰς τὴν τάσιν ταύτην τοῦ Δυτικοῦ πνεύματος, ἀνακεφαλαιόνων ἐν ἑαυτῷ τὰς περὶ τὴν Δύσιν αἱρέσεις ἀνύψωσεν ἐπὶ τῆς θρησκείας τὴν σημαίαν τῆς ἀτομικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ διέρρηξε τὰ δεσμὰ τῆς παραδόσεως μὲ τὰ ὅποια ὁ Καθολικισμὸς ἐκράτει δεμένον τὸ ἔγω μέτας ὅμιλος.

Εἰς τοῦ Δουθήρου τὴν ὥθησιν ὑπακούων ὁ Καρτέσιος πρῶτος ἀπεπειράθη νὰ ἔξαγαγῃ ἀπὸ τὸ μεμονωμένον ἔγῳ δλας τὰς ἀληθείας ὅσαι μέχρι τοῦδε ἐστηρίζοντο εἰς τὸν λιὸν καὶ εἰς τὴν ιστορίαν. Ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου ἄρχεται ἡ μεγάλη τοῦ ἔγῳ ἐποποίησται ἐν αὐτῇ βλέπομεν τὸ ἔγῳ, καθ' δλα τὰ στάδια τῆς ἀνθρωπίνου ἐνεργείας, εἰς τὴν θρησκείαν, εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, εἰς τὴν νομοθεσίαν, εἰς τὴν φιλολογίαν, εἰς τὴν τέχνην, παντοῦ ἐκθρονίζον τὸ παλαιὸν τῆς οὐθετίας στοιχεῖον, καὶ ὡς ἡ ἀράχνη ἔξαγον ἐξ ἕαυτοῦ δλην τὴν κοινωνίαν ἔωσον εὑρε τὸν Μεσσίαν τον, τὸν Ναπολέοντα συζεύξαντα τὸ ἔγῳ μὲ τὴν ἔξουσίαν, καὶ εἰσαγαγόντα εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν κόσμον τὴν ἐπαγάστασιν ἥτις εἶχεν ἥδη τελεσθῆ εἰς τὸ στάδιον τῆς ἰδέας.

Ἄλλ' ἐν τῷ μέσω τῶν θριάμβων του ὁ Ναπολέων πίπτει καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ βασιλεία τοῦ ἔγῳ τὰ ἑθνικὰ στοιχεῖα τὰ ἀπὸ τὸν κολωστὸν τοῦτον καταπατηθέντα ὑψόνονται κατὰ τοῦ τυραννικοῦ αὐτοῦ ζυγοῦ. Οἱ λαὸς τροπαιούχος ἐπανέρχεται εἰς δλα τὰ στάδια ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἔγῳ τὸν εἶχε διώξει. Καὶ τφύντι, συγχρόνως μὲ τοῦ Ναπολέοντος τὴν ἥτταν, ἵδον ὁ Καθολικισμὸς ἐπανέρχεται πλήρης ζωῆς καὶ μέλλοντος καὶ ἀνατέλλει ἐκ νέου, ὡς τὸ ἀστρον τῆς αὐγῆς, ἐπὶ τὰς γενεὰς τὰς διψώσας πίστιν ἵδεν ἡ φιλοσοφία διαμαρτύρεται διὰ τῆς φωνῆς τοῦ Ῥοῦ εκολλάρ δούκατὰ τοῦ ὑλισμοῦ, καὶ ἀπε-

θοῦσα εἰς τὴν ὥθησιν τοῦ Καρτεσίου, ἀναζητεῖ νέαν βάσιν, δένθεωρεῖ πλέον τὸ μεμονωμένον ἐγὼ ὡς πηγὴν πάσης ἀληθείας, καταγίνεται διὰ τοῦ ἐκλεκτισμοῦ νὰ ἔγώσῃ ἐκ νέου τὸν κοπέντα τῆς παραδύσεως μῆτον καὶ νὰ συμφιλιωθῇ οὕτω μὲ τὴν αὐθεντίαν ἵδεν· τοῦ Σαβινιὸν ἡ εὔγλωττος φωνὴ κηρύττει ὅτι οἱ κώδικες δὲν δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸ ἐγὼ ἀλλ' ἀπὸ τὸν λαὸν, καὶ ἀποδίδει εἰς τὴν ἴστορίαν τὴν πρέπουσταν αὐτῷ ἀξίαν ἵδεν ἡ ρώμαντικὴ ἥτοι ἡ φιλολογία τοῦ λαοῦ νικᾶ εἰς τὰ πεδία τῆς διανοίας διὰ τῆς κυρίας Στάσεως καὶ τῶν ἀδελφῶν Σχλέγε λέτεραν ἐν Λειψιά νίκην κατὰ τῆς ἐπικρατούσης κλασικῆς ἥτοι τῆς φιλολογίας τοῦ ἐγὼ· ἵδον ὁ λαὸς περικυκλόνει διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του τοὺς πλείστους τῆς Εὐρώπης θρόνους καὶ περιορίζει τὴν κυριαρχίαν τοῦ μοναρχοῦντος ἐγὼ· ἵδον τέλος αὐτῷ τὸ ἵδιον ἐγὼ ὄμολογοῦν τὴν ἥτταν του [1].

Τί πρέπει ἐκ τούτου νὰ συμπεράνωμεν; ὅτι ἐκ νέου τὸ ἐγὼ θέλει παραχωρήσει τὴν σκηνὴν τοῦ κόσμου εἰς τὸν ἀντιπαλόν του, τὸν λαόν; ὅτι ἡ ἀνθρωπότης θέλει εἰσθαι αἰωνίως καταδικασμένη νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὸ ἐν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον; ὅτι σύμβολον αὐτῆς εἶναι ὁ ἀδιέξοδος κύκλος καὶ ὃχι ἡ ἄπειρος γραμμὴ;

"Οχι, μὰ τὸν χριστιανισμὸν, ὃχι μὰ τὰς μυριάδας τῶν μαρτύρων οἵτινες ἔχουσαν τὸ αἷμα των διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἀνθρωπότητος· ὃχι, ἡ τελειοποίησις αὗτη δὲν εἶναι ὀνειρον κειὸν ἡ τελειοποίησις αὗτη εἶναι ἐγγυτέρα παρ' ὅτι τὸ στοχαζόμεθα.

Μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πατρὸς, μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τίοῦ, ἄρχεται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μιας νέας ἐποχὴς, ἡ ἐποχὴ τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Τὰ δύο ἀντίθετα στοιχεῖα τὰ ὅποια ὁ Χριστὸς συνέξευξεν εἰς τὴν ἀμυξαν τῆς ἀνθρωπότητος, μετὰ τόσων αἰώνων ἀγῶνας; δι' ὧν ἐπροσπάθησαν νὰ διαρρήξουν

---

(1) "Les masses sont tout aujourd' hui, les individus peu de chose." M. de Staél.

τοὺς ἀπὸ τὴν θείαν χεῖρα ἐπιβληθέντας δεσμοὺς, ἡσθάνθησαν πλέον τὴν μάταιότητα τῶν προσπαθειῶν των καὶ τὸ ἔγω ἀπελπίσθη νὰ μηδενίσῃ τὴν αὐθεντίαν, καὶ ὁ λαὸς ἀπελπίσθη νὰ μηδενίσῃ τὸ ἔγω. Τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀντι-
ἱηλίας θέλουν διαδεχθῆ ἕτεροι ἀγῶνες, ἀγῶνες ἀδελ-
φικοὶ διὰ ὧν τὸ ἔγω καὶ ἡ αὐθεντία θέλουν προσπαθήσει
ν' ἀνακαλύψωσι τὴν ταυτότητά των. Τὴν ἡμέραν δὲ καθ'
ἥν τὰ δύω ταῦτα στοιχεῖα θέλουν αἰσθανθῆ τὴν ἐν τῷ θεῷ
συνταύτισιν καὶ ἐνότητά των, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ ἀν-
θρωπότης θέλει ἀπεικονισθῆ εἰς τὴν ἐν τῷ ἀγίῳ πνεύματι
συνένωσιν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ νιοῦ, τὴν ἡμέραν ταύτην
ἡ ἀποθέωσις τῆς ἀνθρωπότητος θέλει εἶσθαι ἀποκρα-
τωμένη.

Σκεπτόμενος δὲ δτὸς ἡ Δύσις καὶ ἡ Ἀνατολὴ ἀντιπρο-
σωπεύουσι τὰ δύω ταῦτα στοιχεῖα, καὶ ὅτι ἐπομένως
ἡ συμφιλίωσις, αὐτῶν θέλει συμφιλιώσει καὶ τὴν Ἀ-
νατολὴν μὲ τὴν Δύσιν, θέλει κάμει νοητὰς πρὸς ἀλ-
λήλους τὰς δύω ταύτας μερίδας τῆς ἀνθρωπότητος, αἴτι-
νες ἀναχωροῦσαι ἀπὸ ἀντιθέτους ἀρχὰς, δὲν ἥδυναντο
μέχρι τοῦδε νὰ ἐννοηθῶσι μεταξύ των [1], ὅτι ἡ Ἑλλὰς
εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φυ-
λὴ ἔως τώρα κοιμωμένη τὸν βαρὺν τῆς δουλείας καὶ
τῆς ἀμαθείας ὑπονομοῦ, ἐξύπνησε καὶ κατετάχθη εἰς τὸν χο-
ρὸν τῶν ἐλευθέρων ἐθνῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ νέα αὔτη
ἐποχὴ ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα νέον θέμα ἐρευνῶν
καὶ ἐνεργείας, δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι ἡ σύμπτωσις
αὗτη μᾶς ἀνακαλύπτει τοὺς ὑψηλοὺς περὶ τῆς Ἑλλάδος

(1) "Un homme de génie a dit avec vérité'. Les peuples de l' Orient et de l' Occident se tournent le dos les uns aux autres; les uns regardent le matin, le levant; les autres le couchant, le soir; ceux là restent fidèles aux antiques traditions du passé, ceux ci cherchent toujours, à travers un changement continué des formes de leur existence, un avenir mystérieux que leurs désint appellent." K. Ritter, Erdkunde, pref.

σκοποὺς τῆς θείας Προνοίας, ὅτι ἐδὼ ὅπου ὁ Παῦλος εὗρε τοὺς Ἀθηναίους ἐγείροντας βωμοὺς τῷ ἀγνῷ στῷ φερεῖῳ ἐδὼ θέλει ἀνοιχθῆ τὸ βιβλίον μὲ τὰς ἑπτὰ σφραγίδας, ἐδὼ θέλουν ἀνακαλυφθῆ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ κηρυχθῆ εἰς τὴν Ἀνατολὴν, καὶ εἰς τὴν Δύσιν ἄγγωντοι εἰσέτι ἀλήθειαι, ἐδὼ θέλει λάβει ὁ Χριστιανισμὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πραγματοποίησίν τους;

Ναὶ, ναὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἔσηκώθη εἰς μάτην, νέος Αάζαρος, ἀπὸ τὸν τάφον του· ἡ Εὐρώπη δὲν ἔχαιρέτησεν εἰς μάτην μὲ τόσην χαρὰν τὴν ἀνάστασίν του. Θέσατε τήν χειρά σας ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου, ἐπὶ τῶν πέντε τούτων στοιχείων· Ἔλλας· καὶ θέλετε αἰσθανθῆ ὅτι ἐδὼ πάλλει τὴν σήμερον ἡ καρδία τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι ἐδὼ εἶναι σήμερον τὸ κέντρον τοῦ κόσμου· ἐδὼ συναθροίζονται τῇ; Εὐρώπης οἱ στόλοι· ἐδὼ οἱ πολιτικοὶ τῆς Εὐρώπης ἀνδρεῖς ἔχουν προσηγωμένα τὰ βλέμματά των· ἐδὼ τῆς Εὐρώπης οἱ ποιηταὶ ἔρχονται νὰ ζητήσουν νέας ἐμπνεύσεις· ἐδὼ εἶναι τὰ σπέρματα τῆς εἰρήνης ἡ τοῦ πολέμου τῆς Οἰκουμένης.

"Οπισθεν τοῦ πολιτικοῦ τῆς Ἀνατολῆς ζητήματος, ὑπάρχει τὸ φιλοσοφικὸν τῆς Ἀνατολῆς ζήτημα· καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶναι πρωτισμένη νὰ λύῃ καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο.

M. P.